

2. *Войчак А. В.* Маркетингові дослідження : підручник / А. В. Войчак, А. В. Федорченко; за наук. ред. А. В. Войчака; М-во освіти і науки України, Держ. вищ. навч. закл. «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана» — К.: КНЕУ, 2007. — 402 с.

3. *Гаркавенко С. С.* Маркетинг : Навчальний підручник. / С.С. Гаркавенко — К. : Лібра, 2002 — 712 с

4. *Каніщенко О. Л.* Міжнародний маркетинг у діяльності українських підприємств / О. Л. Каніщенко. — К.: Знання, 2007. — 446 с.

5. Глобализация и Украина в мировой экономике : монография/ В. В. Макагон, Т. В. Орехова. — Донецк : ДонНУ, 2004. — 495 с

6. Маркетинг / [Павленко А. Ф., Решетнікова І. Л., Войчак А. В., Куденко Н. В., Беляєв О. О. та ін.] ; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф., акад. АПН України А. Ф. Павленко. — К. : КНЕУ, 2008. — 600 с.

7. Результати діяльності Державної митної служби України за 2010 рік. (видання Державної митної служби України) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.customs.gov.ua>.

8. Статистичний щорічник України (видання Держкомстату) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [http:// ukrstat. gov. ua](http://ukrstat.gov.ua).

9. *Циганкова Т. М.* Міжнародний маркетинг : Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / Київ. нац. екон. ун-т; [Редкол.: Д. Г. Лук'яненко (голов. ред.) та ін.] — К., 2005. — 232 с.

Стаття подана до редакції 05.10.2011

УДК 332.161.9

Н. В. Кінах, канд. екон. наук,
зав. кафедри менеджменту
Волинського інституту ім. В. Липинського

ПРОБЛЕМИ ДЕПРЕСИВНОГО СТАНУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗОНИ ПОЛІССЯ

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто проблемні питання депресивного стану сільськогосподарських підприємств в зоні Полісся в галузі рослинництва та тваринництва. Обґрунтовано необхідність посилення державно допомоги господарствам регіону за рахунок підвищення розміру існуючих дотацій і здійснення цільових регіональних соціально-економічних програм.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: сільськогосподарські підприємства, депресивний стан, регіон, дотації, соціально-економічні програми.

АННОТАЦИЯ. В статье рассматриваются проблемные вопросы депрессивного состояния сельскохозяйственных предприятий в зоне Полесья в отрасли растениеводства и животноводства. обосно-

новывается необходимость усиления государственной помощи хозяйствам региона за счет повышения размера существующих дотаций и осуществления целевых региональных социально-экономических программ.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: сельскохозяйственные предприятия, депрессивное состояние, регион, дотации, социально-экономические программы.

ANNOTATION: This article is dealing with the problem solving questions of agricultural enterprises' depressive state in Polissya Region in the fields of crop production and animal husbandry. The necessity of state help for regional enterprises at the increase expense of the existant grants' size is proved here as well. The realization of target social-economic programmes are discussed in this work too.

KEY WORDS: agricultural enterprises', depressive state, region, grants' size, social-economic programmes.

Дослідження світового досвіду показало, що в період економічних реформ і кризових ситуацій значно посилюються диспропорції в економіці та порушується її нормальне функціонування. Подолання наслідків глибокої економічної кризи в Україні стримується неоднозначною ціновою політикою з боку держави, недостатньою підтримкою аграрного сектору, зміною ринкової кон'юнктури на продукцію сільського господарства та іншими чинниками, які не сприяли формуванню стійкого економічного стану більшої частини сільськогосподарських товаровиробників. У результаті цього склалися господарські, галузеві та регіональні відміни економічної ефективності виробництва, характерні для всіх природно-економічних зон. Особливо виділяються проблемні або так звані депресивні регіони, які найбільше потерпіли від структурних перетворень та згортання виробництва в окремих галузях сільського господарства. Відповідно в них сформувався високий рівень безробіття та незадовільний стан соціальної сфери.

Проблемами та напрямками депресивного стану економіки сільськогосподарських підприємств регіонів у цілому займалися провідні науковці Бойко В. І., Герасимчук Г. В., Козак О. А., Мікула Н. А., Ковальська Л. Л., Саблук П. Т., Зубець М. В., Збарський В. К., Власов В. І., Захарчук О. В., Шкільов О. В.

За експертними оцінками міжрегіонального розвитку сільських територій до категорії найбільш економічно відсталих, насамперед, відносяться регіони зони Полісся. За характером агрокліматичних та економічних умов зона Полісся суттєво відрізняється від інших регіонів, зокрема, центрального Лісостепу та зони Степу. В цілому температурні та кліматичні умови Полісся

сприятливі для вирощування високих урожаїв більшості сільськогосподарських культур. Основним напрямом ефективнішого використання природних ресурсів агрокліматичної зони є меліорація земель, а також поліпшення їх шляхом залуження та дотримання сівозмін. Природні умови регіону надзвичайно сприятливі для галузей картоплярства, льонарства та, зокрема, молочного скотарства [4, с. 49].

Виходячи з характеру сучасного економічного стану аграрного виробництва та його територіально-галузових відмін, наголосимо на найбільш важливих пріоритетах досягнення програмних цілей. На нашу думку, вони повинні базуватися:

по-перше, на диференційованому підході до розвитку аграрного сектору кожної природно-економічної зони України;

по-друге, на відродженні традиційних галузей сільського господарства;

по-третьє, на суттєвій зміні обсягів державної підтримки та удосконаленні механізмів її розподілу між товаровиробниками різних категорій [2, с. 60—61].

Така постановка питання обґрунтовується тим, що для сучасного сільського господарства зони Полісся характерні дві особливості його організації: менші за розміром площі угідь і менші за кількістю поголів'я тваринницькі ферми. Ці особливості визначають характер організації виробництва, галузеві пропозиції, сегментацію його за категоріями господарств і загальні результати виробничої діяльності.

Виходячи з співвідношення збиткових (1056) і прибуткових (537) підприємств наприкінці 2010 р., розглянемо рівень економічної стійкості цього регіону з позицій частки як першої, так і другої групи підприємств у загальних результативних показниках. Разом із тим, звернемо увагу і на той факт, що на всі збиткові господарства припадає 1124,5 тис. га сільгоспугідь, або 55,8 % всієї площі цих угідь у зоні. На збиткові підприємства припадає 34,6 % всієї реалізованої продукції, або 2327,8 млн грн у її грошовому виразі. У розрахунку на одне господарство це становить 2204,0 тис. грн, у діапазоні від 1124,9 тис. грн до 3869,0 тис. грн відповідно.

Співвідношення галузових результатів має такі показники: рослинництво — 654,2 млн грн прибутку і тваринництво — 115,7 млн грн збитку.

Регіональні відміни цих показників, які впливають зі строка-тості агрокліматичних і економічних умов, мають вагомий вплив на формування кінцевих показників, оскільки залежно від них

знаходиться і структура виробництва. В зв'язку з цим відносно кращими виглядають усі три області Карпатського регіону. Так, у Львівській області за показниками 2010 р. було 53 % збиткових підприємств, Закарпатській — 51 і Івано-Франківській — 42 %.

Зокрема, збиткові підприємства в середньому на 100 га сільгоспугідь реалізували продукції на 207 тис. грн, тоді як прибуткові — на 793,2 тис. грн, або у 2,4 разу більше. Таким чином використання землі в цій групі підприємств відрізняється від тих показників, які мають прибуткові підприємства.

У цілому група прибуткових підприємств також досить строката як за своїм територіальним розташуванням, так і за рівнем економічної стійкості. Зокрема, у Волинській області налічується лише 60 прибуткових підприємств, або 25,6 % усієї кількості, а у Житомирській — 98, або 26,1 %. Як свідчать дані проведеного дослідження, група прибуткових підприємств — це, як правило, малоземельні господарства, на які припадає в середньому близько 1,3 тис. га сільгоспугідь. Проте при низькому рівні рентабельності ці підприємства з розрахунку на 100 га угідь реалізують продукції відповідно на 344,1 тис. грн і 481,6 тис. грн, або у 1,5—2,0 рази більше, ніж збиткові підприємства.

Разом із тим, підприємства другої групи налічують тільки 194 одиниці, або лише 12,3 % господарств Полісся. На них припадає 418,5 тис. га сільгоспугідь, або 20,8 %. Причиною значного економічного занепаду виробництва є збитковість продукції тваринництва і низька окупність реалізованого зерна. Зокрема, у Закарпатській, Івано-Франківській і Рівненській областях реалізація зерна в цілому була збитковою. Це стосується деяких інших видів продукції рослинництва. Реалізація соняшнику була збитковою у Волинській (–21,1 %) і Львівській (–43,5 %), а цукрових буряків — у Житомирській (–29,2 %) областях [1, с. 119].

Волинська область — це регіон, який представляє типові проблеми поліського села, наділеного природними луками, пасовищами, озерами і землями з низьким рівнем родючості. Загалом ці умови зумовлюють характер виробництва і його результативні показники, які вказують на депресивний стан виробництва практично на переважній частині території цього регіону. Показники 2010 р. не дають підстав для іншого висновку, так як в області 75 % підприємств мали збитки, загальна сума яких склала 73,5 млн грн з різним рівнем збитку по окремих групах підприємств. У цілому це малоземельні господарства, які обробляють усього 138,6 тис. сільгоспугідь, а тому в середньому на 100 га цих угідь тут реалізовано продукції на 29,7 тис. грн, а на одного працівни-

ка — 189,8 тис. грн. Якщо порівняти ці ж дані, які мають прибуткові підприємства, то в останніх вони будуть значно вищими. Зокрема, продукції реалізованої на кожні 100 га угідь по 542,3 тис. грн, або у 2,85 рази більше, а на одного працюючого — 43,6 рази.

Прибуткові підприємства отримали 74,8 млн прибутку, завдяки чому загальний результат по всій сукупності сільськогосподарських підприємств області склав 1317 тис. грн прибутку при рівні рентабельності — 0,21 %.

Економіка прибуткових підприємств базується виключно на зерновому господарстві, зокрема тут було зібрано по 36,5 ц зерна з кожного гектара зібраної площі, або на 16,3 ц більше, ніж у збиткових підприємствах.

Одержаний прибуток склав 29,4 млн грн, а рівень рентабельності при цьому становив 32,2 %. Звернемо увагу і на інший бік діяльності цих підприємств. Тут прибутковою виявилася і галузь тваринництва, від реалізації продукції якої було одержано 22,9 млн грн прибутку. Зокрема, була достатньо прибутковою молочна продукція, від реалізації якої отримано 6180 тис. грн прибутку з рівнем рентабельності 20,8 %. Однак невелика частка вказаних підприємств не вирішує проблему подальшого підвищення загальної стійкості сільського господарства краю.

У підсумку зазначимо, що саме скотарство досліджуваного регіону має достатньо підстав для подальшої державної підтримки, зокрема м'ясної продукції, що не виключає відповідного поширення її на всі категорії господарств. Відмітимо, що з боку держави протягом останнього періоду було вжито ряд заходів, зокрема, це стосується 15 базових законів та 16 бюджетних програм державної підтримки сільського господарства. За наявними даними на видатки Мінагрополітики України було виділено з бюджету України 7942,2 млн грн, з цих дотацій на продукцію тваринництва припадало 1084,6 млн грн. Рівень дотацій на продукцію тваринництва в розрахунку на умовну голову ВРХ знаходиться в такому діапазоні: області зони Степу — 530,7 грн, в тому числі Одеська область — 291,8 грн, Донецька — 597,5 грн, області зони Лісостепу — 824 грн, у тому числі Сумська — 928,1 грн, Харківська — 615,4 грн, області зони Полісся — 670 грн, у тому числі Закарпатська — 226,5 грн і Чернігівська — 770,1 грн.

Слід зазначити, що 775 господарств Полісся, які мали 400 голів ВРХ і менше за реалізовану продукцію одержали лише 15,2 % усієї суми дотацій, а група з 58 господарств з поголів'ям ВРХ понад 1000 голів — 36,1 % усіх дотацій. Тобто, можна зробити узагальнюючий висновок про те, що бюджетна підтримка, яка засто-

совується нині, опосередковано впливає на підвищення загальної економічної стійкості господарств, розвиток землеробства, кормо виробництва тощо. Зауважимо, що отримані дотації мають вищий ефект у підприємствах з великим обсягом виробництва. Проте за висновками багатьох експертів підтримка сільськогосподарських товаровиробників залишається недостатньою. Про неефективність її вказується у багатьох дослідженнях відомих економістів-аграрників [3; 4].

Пряма фінансова підтримка передусім має сприяти стабілізації виробництва продукції, підвищенню її якості, збереження поголів'я тварин тощо, забезпечувати пріоритетні напрямки розвитку агропромислового виробництва шляхом концентрації фінансових потоків на вирішення територіально-галузевих програм [4, 3]. Особливо це стосується зони Полісся, як найуразливішої ланки сільського господарства з позицій її економічної стійкості.

Підсумовуючи викладене, можна дійти загального висновку про нагальну необхідність посилення державної допомоги господарствам регіону. Така підтримка може бути застосована як у підвищенні розміру існуючих дотацій з розрахунку на одиницю площі окремих культур і продукцію тваринництва, так і шляхом здійснення цільових регіональних соціально-економічних програм. На нашу думку, в контексті політики Уряду щодо збільшення видатків держбюджету на підтримку аграріїв, доцільно розглянути питання:

- про пріоритетне надання бюджетної підтримки сільськогосподарським підприємствам зони Полісся;

- про проведення в зоні Полісся першочергових робіт по інвентаризації земельних ресурсів. Це дало б можливість здійснити радикальні заходи щодо консервації малопродуктивних і техногенно забруднених сільськогосподарських угідь шляхом переведення у природні угіддя;

- про проведення в зоні Полісся перепису худоби та птиці станом на початок 2012 р. у всіх категоріях господарств;

- про забезпечення розширеного відтворення насінництва багаторічних злакових і бобових трав у науково-виробничих структурах підпорядкованих НААН України та створення їх резервного фонду.

Отже, виходячи з природних особливостей вважаємо, що в стратегічному плані аграрний сектор зони Полісся повинен бути переорієнтований на виробництво пріоритетних видів продукції максимально використовуючи свій регіональний потенціал.

Література

1. *Бойко В. І.* Ринкові трансформації і пріоритети регіонального розвитку виробництва аграрної продукції / В. І. Бойко, В. М. Скупий, О. А. Козак. — К.: ННЦ ІАЕ, 2011. — 264 с.
2. *Бородіна О. М.* Коригування політики державної підтримки сільськогосподарства України / О. М. Бородіна, О. М. Могильний // Економіка АПК. — 2007. — №6. — С. 61.
3. *Комарова І. В.* Бюджетна підтримка тваринництва та рослинництва в Україні: сучасний стан, ефективність, перспективи / І. В. Комарова // Агроінком. — 2006. — №3—4. — С. 31—35.
4. *Куліна С. Я.* Вплив державної підтримки на розвиток аграрного сектору економіки в Польщі / С. Я. Куліна // Економіка АПК. — 2007. — № 6. — С. 133—139.
5. *Саблук П. Т.* Розвиток інституцій удосконалення механізму реформування аграрного сектору економіки / П. Т. Саблук // Економіка АПК. — 2010. — № 10. — С. 3.

Стаття подана до редакції 12.10.2011

УДК 332.12 (477)

О. Д. Красвий, канд. екон. наук, доц.,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

Р. О. Красвий, асп.,
Інститут світової економіки та міжнародних відносин

РОЛЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У ВИРІШЕННІ ПРОБЛЕМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗ- ВИТКУ УКРАЇНИ ТА ЇЇ РЕГІОНАЛЬНО-ПРОСТОРОВИХ СИСТЕМ

АНОТАЦІЯ. У статті розглядаються питання ролі держави в соціально-економічному розвитку України та її регіонально-просторових систем в сучасних політичних, економічних і соціальних умовах.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: держава, державні органи влади, регіон, регіонально-просторовий розвиток, економіка, міжгалузеві комплекси, внутрішньодержавні та міждержавні зв'язки.

АННОТАЦИЯ. В статье рассматриваются вопросы роли государства в социально-экономическом развитии Украины и ее регионально-пространственных систем в современных политических, экономических и социальных условиях.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: государство, государственные органы власти, регион, регионально-пространственное развитие, экономика, межотраслевые комплексы, внутригосударственные и межгосударственные связи.